

ЧУЖОМОВНІ СЛОВА В УКРАЇНСЬКІЙ КОМП'ЮТЕРНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ: ПРОБЛЕМА ПОХОДЖЕННЯ

Морозов М.

Національний університет «Львівська політехніка»
Інститут комп'ютерних наук та інформаційних технологій
Кафедра програмного забезпечення
mcmike@ukr.net

Науковий керівник – **Городиловська Г. П.**, к. ф. н., старший викладач
кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»

На початку ХХІ століття великого значення вчені надають дослідженню української комп'ютерної термінології, яка є однією з динамічних галузей людської діяльності. Як окрема система вона стала об'єктом мовознавчих студій І. Ментинської [2], А. Ніколаєвої [3], Е. Стриги [4] та інших, які проаналізували лексико-генетичні та структурно-семантичні особливості сучасних комп'ютерних термінів. Водночас поза увагою цих науковців опинилося чимало невивчених проблем, зокрема процеси мовних взаємовпливів.

Досліджуючи цю проблему, ми використовували вітчизняні й іноземні джерела, зокрема Етимологічний словник української мови [1], Барнгардський етимологічний словник британської англійської мови [5] та Вартбурзький французький етимологічний словник у 25 томах [9], а також праці зарубіжних учених [6; 7; 8]. Було охоплено приблизно 200 слів, для аналізу яких застосовано як основний статистичний метод групування.

Метою роботи є дослідити походження деяких чужомовних слів та їхніх українських відповідників із галузі комп'ютерних наук, програмування та математики в цілому.

Незаперечним є факт, що Америка завжди була однією з провідних країн у комп'ютерній сфері, тому більшість слів перейшли в українську мову саме з американської англійської, що пов'язано зі стрімким розвитком комп'ютерних технологій у 1960-х роках у США. Стало безсумнівним і те, що з винайденням аналогових лічильних механізмів у 1927 році нові терміни було запозичено також звідти [4, с. 33–35]. До таких слів належать *ітератор*, *паттерн*, *аспект*, *конструктор* та інші [5].

Досліджуючи іншомовні запозичення, ми змогли зробити кількісну оцінку частки англійських термінів. На кожні 50 досліджених слів їх припадало 32% (рис. 1).

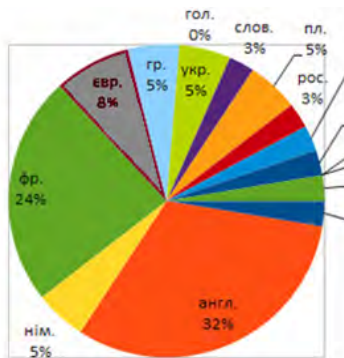

Рис. 1. Джерела досліджених запозичених слів

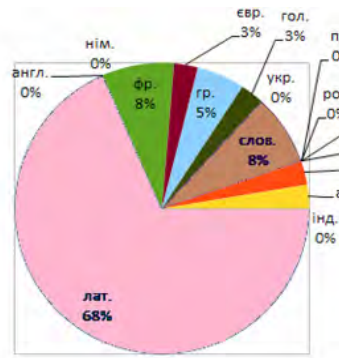

Рис. 2. Першоджерела досліджених запозичених слів

Менш очевидним є те, що багато слів, схожих за тематикою, запозичені із сучасної французької мови. Це можна пояснити наявністю у Франції геніальних математиків, інженерів та інших видатних науковців. Наприклад, Блез Паскаль у 1640 році розробив лічильний механізм, який став основою для створення багатьох нових слів, які його описували [5]. До таких лексем належать різні математичні терміни: *клас*, *прототип*, *код*, у яких частка французьких слів становить 24%.

На основі подальших наших досліджень стало відомо, що більшість наукових слів прийшли до нас з латинської мови. Знайти латинські корені нам вдалося в 68% досліджених лексичних одиницях (рис. 2). Наприклад, слово *“паттерн”* виникло в середньовічній латинській, пізніше перейшло в стару французьку XIV–XV століття, після цього потрапило в британську англійську, де в сучасному значенні вперше вжито у XVIII столітті. Проте, крім оригінальних сучасних визначень були й терміни з інших мов (5% з грецької: *поліморфізм*, *типізація*; 3% з арабської: *алгоритм*, *шифр*).

На жаль, ми натрапили на малу кількість слов'янських слів, пов'язаних з досліджуваною галуззю, а також нам вдалося відшукати декілька українських аналогів комп'ютерних термінів: *виняток* (з

давньоруської) замість *ексепшина* [1, с. 326], *помилка* (з литовської чи польської) замість *errora* [1, с. 460].

Зважаючи на зібраний матеріал, можна виділити приблизно три етапи виникнення термінів у галузі комп'ютерних наук (рис. 3):

1) XIV–XVI століття (*абстрагувати, інженер, метод, паттерн, ітератор*);

2) кінець XVIII–початок XIX століття (*поліморфізм, типізація, код, програма, шаблон*);

3) кінець XX століття (*інтерфейс, деструктор, інкапсуляція, віртуалізація, комп'ютинг*).

Ці періоди доволі чітко збігаються з етапами нових відкриттів та розвитку науки [6]. Незважаючи на це, поява нових слів, хоча і в меншій кількості, проглядається впродовж всього періоду від 1150 року до сьогодні, що показує перманентний розвиток людства і постійна жага до обміну і примноження інформації.

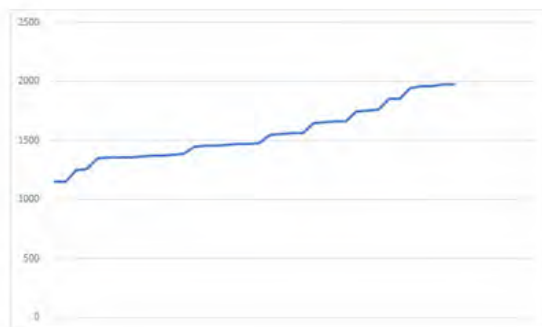

Рис. 3. Графік появи досліджених математичних та комп'ютерних термінів

Отже, в результаті етимологічних досліджень чужомовних слів з галузі комп'ютерних наук виявлено, що більшість з них запозичені з англійської та французької мов, куди своєю чергою потрапили з латинської. З іншого боку, багато українських відповідників мають старослов'янські та арабські корені. На жаль, підібрати мовний еквівалент можна не до кожного терміна, тому ми натрапили на малу кількість слов'янських слів, пов'язаних з досліджуваною сферою. У зв'язку з цим необхідні подальші фахові напрацювання в цьому аспекті та можливість створення україн-

ських комп'ютерних термінів, якими буде зручно користуватися усім носіям мови.

Література

1. *Етимологічний словник української мови: у 7 т.* / АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні / за ред.: О. С. Мельничука. Київ: Наукова думка, 1982. Т. 1. 632 с.; Київ: Наукова думка, 1983. Т. 3. 552 с.

2. Ментинська І. Б. *Лексико-генетичні особливості сучасної комп'ютерної термінології*. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». 2014. № 791. С. 71–74.

3. Ніколаєва А. О. *Структурно-семантична характеристика термінології програмування, комп'ютерних мереж та захисту інформації: автореф. дис. ...канд. філол. наук: 10.02.01*. Харків, 2002. 20 с.

4. Стрига Е. В. *Комп'ютерний сленг у сучасній англійській мові: походження та функціонування*. Записки з романо-германської філології. Вип. 1 (32). 2014. С. 186–191.

5. Barnhart, Robert K., ed., *Barnhart Dictionary of Etymology*, H. W. Wilson Co., 1988. p. 1284.

6. In Nyce, James M.; Kahn, Paul. *From Memex to Hypertext: Vannevar Bush and the mind's machine*. Boston, MA: Academic Press, 1991. p. 367.

7. Michelle A. Hoyle. *History of Computing Science: The First Mechanical Calculator*. URL: <http://lecture.eingang.org/pascaline.html> (дата звернення: 27.03.2019).

8. Sambursky, Shmuel. *Physical Thought from the Presocratics to the Quantum Physicists*. Pica Press, 1974. p. 584.

9. Wartburg, Walther, and Jean-Pierre Chambon. *Französisches Etymologisches Wörterbuch: Eine Darstellung Des Galloromanischen Sprachschatzes*. Bonn: F. Klopp, 1928.